

Børns klagemuligheder: Heller ikke her eksisterer der formelle klagemuligheder for elever på erhvervsuddannelserne, der oplever lærere, der håner, ydmyger eller mobber eleverne, lærere der aflyser timerne, hvor undervisningens kvalitet, bare er for ringe, eller de fysiske rammer er kritisable.

6. Forældremyndighed

I juni 1993 blev forældremyndighedsudvalget nedsat. Udvalget fik til opgave at gennemgå den gældende retstilstand vedr. bl.a. familiesagkyndig rådgivning og udøvelse af samværsret. Forældremyndighedsudvalget afgav i slutningen af 1994 en betænkning⁵⁶ der dannede grundlag for den nugældende "Lov om forældremyndighed og samvær"⁵⁷ (i det følgende kaldet forældremyndighedsloven), der blev vedtaget i 1995 og som afløste myndighedsloven. Loven regulerer, som navnet siger, forholdene omkring forældremyndighed og samvær.

Med lov nr. 416 af 10/06/1997 om ændring af forældremyndighedsloven blev den såkaldte revselsesret endelig afskaffet, ved at ændre formuleringen af §2, stk.2 fra forældrenes "pligt til at beskytte barnet mod fysisk og psykisk vold", til at barnet "skal behandles med respekt for sin person og må ikke udsættes for legemlig afstraffelse og anden krænkende behandling." Bliver børn således udsat for revselse, kan de på samme måde, som hvis de oplever vold, melde det til politiet, eller henvende sig til de sociale myndigheder

Nedenfor gennemgås reglerne om forældremyndighed og samvær i skilsmisssituationer. De generelle regler omkring forældremyndighed blev behandlet ovenfor i kapitel 2.

6.1. Forældremyndighedstvister

Det følger af forældremyndighedslovens §4, at forældrene til et barn har fælles forældremyndighed, hvis de er gift med hinanden ved barnets fødsel, eller senere indgår ægteskab. Er forældrene separeret ved barnets fødsel, har moderen som hovedregel forældremyndigheden alene, medmindre samlivet mellem ægtefællerne genoptages, eller forældrene har afgivet erklæring som nævnt i §5, stk.1, eller de har indgået aftale om fælles forældremyndighed efter §6. En sådan aftale er dog kun gyldig, hvis den er anmeldt til statsamtet⁵⁸, jf. §6, andet punktum.

Ved samlivsophævelse, dvs. ved separation eller skilsmisse, kan forældrene aftale, at de fortsat skal have fælles forældremyndighed, jf. §6 og hver af forældrene kan kræve, at den fælles forældremyndighed skal ophøre, jf. §8. Skal den fælles forældremyndighed ophøre, kan forældrene med statsamtets godkendelse aftale, hvem af dem der skal have forældremyndigheden alene, jf. §9, stk.1. Aftalen godkendes, medmindre den strider imod, hvad der er bedst for barnet. Er forældrene uenige, afgør retten under særligt hensyn til, hvad der er bedst for barnet, hvem af forældrene der skal have forældremyndigheden alene, jf. §9, stk.2.

Hvis forældrene uden at være gift har levet sammen i længere tid, uden at de har fælles forældremyndighed, og faderen kræver at få forældremyndigheden ved samlivets ophør, afgør

⁵⁶ Bet. nr. 1247/1994: "Fælles forældremyndighed, samværsvanskeligheder, børnesagkyndig rådgivning".

⁵⁷ Lov nr. 387 af 14. juni 1995 om forældremyndighed og samvær med senere ændringer.

⁵⁸ Statsamtet er statens regionale myndighed rundt i landet. Statsamtene varetager forskellige opgaver i relation til lovgivningen om forældremyndighed og samvær. Endvidere er de bl.a., som ovenfor nævnt, sekretariat, for de sociale nævne.

retten under særligt hensyn til, hvad der er bedst for barnet, hvem af forældrene, der skal have forældremyndigheden alene, jf. §12, stk.1. I andre tilfælde, altså hvor anmodningen ikke sker i forbindelse med samlivets ophør, kan retten kun overføre forældremyndigheden fra moderen til faderen, "hvis ændringen er bedst for barnet"⁵⁹. Ved afgørelsen skal det tillægges vægt, om indehaveren af forældremyndigheden uden rimelig grund hindrer gennemførelsen af samvær.

Hvis forældremyndigheden ved aftale eller dom tidligere er tillagt en af forældrene alene, men den anden nu ønsker at få forældremyndigheden overført til sig, kan retten, når særlige grunde taler for det, overføre forældremyndigheden til den anden, hvis det er bedst for barnet navnlig på grund af væsentligt forandrede forhold, jf. §13, stk. 1. Ved afgørelsen skal det tillægges vægt, om indehaveren af forældremyndigheden uden rimelig grund hindrer gennemførelsen af samvær. Her er således to kriterier, der skal være opfyldt: "særlige grunde...bedst for barnet" og "navnlig... væsentligt ændrede forhold". Bestemmelsen kan bl.a. anvendes, hvor et større barn eller en ung ønsker ændringer i forældremyndigheden. Sådanne ønsker følges normalt hvis barnet er fyldt 12 år og gennem længere tid har fastholdt ønsket, men også for yngre børn kan deres ønsker begrunde en overførsel efter § 13. Efter stk.2 i §13 skal bestemmelsen ligeledes anvendes af en far, der ikke har fået forældremyndigheden tillagt sig under en sag efter §12, hvor det eneste kriterium er, hvad der er bedst for barnet. Ønsker faren igen at prøve at få forældremyndigheden tillagt sig, skal denne sag køre efter §13, idet man kun kan anlægge sag efter §12 én gang.

Bestemmelsen anvendes også, hvor der er aftalt overførsel af forældremyndigheden efter § 11, eller hvor forældremyndigheden er overført til en anden i forbindelse med dødsfald efter § 14, jf. § 13 stk. 3.

Før der træffes en afgørelse i sager om forældremyndighed (og samvær), skal der finde en samtale sted med børn over 12 år, jf. forældremyndighedslovens §29, stk.1 og med børn under 12 år, hvis barnets modenhed og sagens omstændigheder tilsiger det, jf. stk.2. Der er ikke givet specielle regler om fremgangsmåden, når en sag er indbragt for domstolene, men ofte er det dommeren der taler med barnet på sit kontor. I de tilfælde hvor der skal foretages en børnesagkyndig erklæring⁶⁰ i en sag for retten, er det den børnesagkyndige, der taler med barnet og efterfølgende udformer en erklæring, der også omhandler barnets ønsker og opfattelse. Dette opfylder kravene i §29 til en samtale.

Børns klagemuligheder: Som beskrevet i kapitel 3.2. kom Justitsministeriets lovafdeling i 1998 frem til, at barnet i princippet er part i en administrativ familieretlig sag, der vedrører barnet selv – men også at dette reelt ikke betyder meget, idet det stadig er forældremyndighedsindehaveren, der udøver partsbeføjelserne. Børn har således ingen klagemuligheder i sager om forældremyndighed.

⁵⁹ I en sag efter stk. 2 er forældrene ikkeigestillede, som de er i en sag efter stk. 1. I en sag efter stk. 2 er det nemlig faderen, der skal bevise at "ændringen er bedst for barnet", hvilket betyder, at moderen som regel vil beholde forældremyndigheden, hvis retten finder at begge forældre er lige egnede.

⁶⁰ I stadig flere, ofte komplekse, forældremyndighedssager benytter retten sig af den mulighed de har efter retsplejelovens § 450, stk. 2 til at få lavet en børnesagkyndig erklæring. Retten udpeger her en psykolog til at foretage en undersøgelse og til at afgive en erklæring for bedre at sætte retten i stand til at træffe afgørelse om, hvad der er bedst for barnet, og dermed hvem der skal have forældremyndigheden.

6.2. Samværstvist

Det er kapitel 2 i forældremyndighedsloven, der regulerer samvær i forbindelse med samlivsophør. Hovedregelen er formuleret i §16, hvorefter barnets forbindelse med begge forældre søges bevaret ved, at den, der ikke har barnet boende, har ret til samvær med barnet.

6.2.1. Afgørelser om samvær i statsamtet

Det følger af §17, stk.1, at Statsamtet efter anmodning træffer afgørelse om omfanget og udøvelsen af samværet og fastsætter de nødvendige bestemmelser i forbindelse hermed. Afgørelsen træffes efter, hvad der er "bedst for barnet"⁶¹. Statsamtet kan ændre en aftale eller afgørelse om samvær, hvis ændringen er bedst for barnet, navnlig på grund af forandrede forhold, jf. §17, stk.2 og kan derudover afslå at fastsætte samvær eller ophæve en aftale eller afgørelse herom, hvor det er påkrævet af hensyn til barnet, jf. §17, stk.3. I særlige tilfælde kan statsamtet, jf. §18, træffe bestemmelse om anden kontakt med barnet for den af forældrene, der ikke har barnet boende, i form af telefonsamtaler, brevveksling og lignende. Ligesom statsamtet også i særlige tilfælde, jf. §19, stk.2, efter anmodning fra forældremyndighedsindehaveren, kan fratage den af forældrene, der ikke har del i forældremyndigheden, adgangen til at få orientering fra skoler, børneinstitutioner samt social- og sundhedsvæsenet, som vedkommende ellers er berettiget til at få efter stk.1.

Statsamtet kan også træffe beslutning om en midlertidig afgørelse, f.eks. i en verserende sag om samvær eller i sager, hvor forældremyndighedsindehaveren er forhindret i at udøve forældremyndigheden, jf. §§25 og 26. Statsamtet kan ændre deres midlertidige afgørelser, jf. §27, hvis det skønnes, at det er bedst for barnet.

Såvel børn som forældre har krav på rådgivning i sager om forældremyndighed og samvær. Den primære form for rådgivning er den børnesagkyndige rådgivning, jf. §28, der skal tilbydes ved uenighed om forældremyndighed eller samvær, og som kan tilbydes i andre tilfælde. Formålet med denne rådgivning er at hjælpe parterne til at løse konflikten (der ikke behøver være en verserende sag, men bare kan være fordi der er behov for rådgivning) under hensyn til, hvad der er bedst for barnet. Rådgivningen, skal udføres af en særlig sagkyndig, der skal have indsigt i familiemæssige forhold⁶² og skal tilbydes som en slags supplement til den rådgivning, som kommunen ifølge serviceloven skal tilbyde alle, der måtte have behov for en sådan. Udgangspunktet er, at rådgivningen efter forældremyndighedslovens § 28 skal tilbydes, dog kan statsamtet undlade det, hvis det i det enkelte tilfælde findes unødvendigt eller uhensigtsmæssigt. Statsamtet skal også give dette tilbud til børnene, og der er i loven ingen aldersgrænse for børnenes alder. Rådgivningen efter § 28 er yderligere reguleret i forældremyndighedsvejledningens⁶³ punkt 7, hvori de nærmere regler er anført.

Som nævnt ovenfor skal der ifølge §29, stk.1 og 2 finde en samtale sted med et barn, før der træffes afgørelse i en sag om forældremyndighed og samvær. Er barnet fyldt 12 år, skal samtalen finde sted, medmindre det må antages at være til skade for barnet eller uden nogen betydning for sagen, jf. stk.1. Er barnet under 12 skal der finde samtale sted efter stk.1, hvis barnets modenhed og sagens omstændigheder tilsiger det, jf. stk.2. Denne regel gælder både for sager, der behandles i statsamtterne og sager der kører ved domstolene. Barnet har således ret til en samtale, og får her

⁶¹ Dette kriterium anvendes flere gange i forældremyndighedsloven: § 9, stk. 1 og 2, § 11, § 12, stk. 1 og 2, § 13, § 14, stk. 1 og 2, § 17, stk. 1 og 2, § 22, § 26, § 27 og § 28. Om kriteriet ved forældremyndighedssager se bl.a. forældremyndighedsloven med kommentarer s. 170ff (med henvisninger) og ved samværssager s. 329ff.

⁶² Det er forskelligt hvordan statsamtterne organiserer denne rådgivning - nogle har indgået aftale med amtskommunale børnerådgivningscentre, andre har ansat rådgivere på konsulentbasis.

⁶³ Civilrettsdirektoratets vejledning nr. 214 af 20. december 1995 om forældremyndighed og samvær.

mulighed for at give sin mening til kende. Der er en øget tendens til at barnets mening tillægges vægt i sager af denne karakter⁶⁴. Under statsamtets samtale skal barnet tilbydes børnesagkyndig rådgivning efter §28. Den person, der afholder en samtale med et barn efter §29, skal, uanset om det er en børnesagkyndig eller en sagsbehandler, der afholder samtalen, udfærdige et notat om samtalen, jf. offentlighedslovens §6. Barnet skal orienteres om, at et sådant notat udfærdiges, og at oplysningerne fra samtalen vil indgå i grundlaget for afgørelsen. Endvidere skal barnet orienteres om, at forældrene har mulighed for at få aktindsigt i oplysningerne⁶⁵, men at Statsamtet kan begrænse denne mulighed, jf. forvaltningslovens §15⁶⁶. Der bør derfor også spørges til, om barnet har indvendinger mod, at oplysningerne helt eller delvist videregives til forældrene. Barnet skal forstå, at en konklusion på samtalen normalt ikke kan undtages fra aktindsigt.

I forbindelse med samtaler med børn er det meget vigtigt at gøre sig klart, om der er tale om børnesagkyndig rådgivning efter §28 eller en samtale efter §29. Dette skyldes, at der skal være vandtætte skotter mellem rådgivningen og beslutningsprocessen, og at statsamtets jurister/sagsbehandlere således ikke må indhente oplysninger, som barnet har givet under rådgivningen, til brug for deres afgørelse, medmindre børnene har givet samtykke til at oplysningerne indhentes og videregives. §29 samtaler afholdes som led i statsamtets almindelige sagsbehandling. Gennemføres rådgivning med barnet efter §28, har rådgiveren ikke pligt til at tage notat af samtalen efter offentlighedslovens §6, ligesom rådgiveren ikke må videregive oplysninger fra samtalen, medmindre barnet giver samtykke hertil. Ønsker et barn, der deltager i en §28-rådgivning, at der udfærdiges et notat om samtalen til brug for statsamtets videre behandling af sagen, vil samtalen ændre karakter til en §29-samtale. I disse situationer består der en pligt til at vejlede barnet om forskellen mellem rådgivning og en §29-samtale, herunder særligt muligheden for, at forældrene bliver gjort bekendt med barnets oplysninger. Den, der holder samtalen, skal således sikre sig, at barnet har forstået, at samtalen har ændret karakter samt virkningerne heraf.

Børns klagemuligheder: Statsamternes afgørelse om samvær kan af forældrene ankes til Civilretsdirektoratet⁶⁷. Klagen sendes til statsamtet, der videresender klagen og sagens akter til direktoratet. Men de børn, samværet drejer sig om, har ingen mulighed for at klage over Statsamtets afgørelser.

6.2.2. Tvangsfuldbyrdelse af samvær

En afgørelse om samvær fra Statsamtet kan ifølge retsplejelovens §478, stk. 1, nr.3, som hovedregel danne grundlag for tvangsfuldbyrdelse af samværet ved fogedens hjælp. Tvangsfuldbyrdelsen kan, ifølge §483, ske straks, medmindre der er fastsat en fuldbyrdelsesfrist af Statsamtet. I alle tilfælde forudsætter det, at rekvirenten, dvs. i denne sammenhæng samværsforælderen, anmoder fogeden om at fuldbyrde hans ret.

⁶⁴ Civilretsdirektoratets pressemeddelelse af 27. maj 2003 "Børn høres i sager om samvær": "...Statistikken viser, at børn i vidt omfang høres i samværssager, og at myndighederne lytter til barnets mening. Således lagde statsamterne vægt på barnets mening for tre fjerdedele (74 %) af børnene i aldersgruppen 8 år og op efter ..."

⁶⁵ Efter forvaltningslovens § 9 kan forældrene forlange at blive gjort bekendt med sagens dokumenter, herunder notater om samtaler med børn

⁶⁶ Ligeledes bør barnet oplyses om at spørgsmålet om aktindsigt kan indbringes for Civilretsdirektoratet, der har mulighed for at omgøre statsamtets beslutning.

⁶⁷ Civilretsdirektoratet er en styrelse under Justitsministeriet, der bl.a. varetager generelle og konkrete sager inden for det familieretlige område, herunder sager om ægteskab, separation og skilsmisse, samvær, adoption, faderskab, navneret og svangerskabsafbrydelse.

Ifølge §535 kan den, der forsætligt overtræder en dom, idømmes straf af bøde eller fængsel indtil 4 måneder. Dvs. anlægger rekvirenten, dvs. her samværsforælderen, en sag herom, kan den forælder, der ikke vil udlevere barnet til samvær, i værste fald fængsles.

Retsplejelovens §536 beskriver de særregler, der gælder ved tvangsfuldbyrdelse af bl.a. samværsret. Det følger af bestemmelsens stk.1, at fogedretten kan vælge enten at tvangsfuldbyrde ved at idømme tvangsbøde eller ved umiddelbar magtanvendelse, og at fogeden ikke er bundet af rekvirentens anmodning. Vælger fogedretten at fastsætte dagbøder, følger det af stk.3. at der kan fastsættes daglige eller ugentlige bøder, der løber, indtil barnet udleveres.

Tvangsfuldbyrdelse kan ikke foretages, hvis barnets sjælelige eller legemlige sundhed derved udsættes for alvorlig fare, jf. §536, stk.1, 3.pkt., der altså fastsætter en undtagelse til hovedreglen, dog uden at definere hvornår der er tale om *alvorlig* fare, og hvornår en fare ikke er alvorlig! Hvis fogeden er i tvivl, om der foreligger en sådan fare for barnets sundhed, kan fuldbyrdelsen udsættes på indhentelse af en sagkyndig erklæring.

Børns klagemuligheder: Heller ikke når der er tale om tvangsudlevering til et samvær, som barnet bare ikke vil være en del af, har barnet nogen klagemuligheder.

6.2.3. Ufleksible samværsordninger

De fleste skilsmisssituationer bliver aldrig til sager i statsamtet, for her er forældrene enige om samværet med barnet. I mange af disse situationer opleves forældrenes samværsordninger imidlertid som meget ufleksible, og nogle gange som totalt umulige for barnet. Det kan være situationer, hvor samværsordningen ikke tager højde for barnets fritidsinteresser og fritidsarrangementer, f.eks. når der fastlægges samvær med den anden forælder om onsdagen, og dette er håndboldtræningsdag, eller der fastlægges weekend samvær netop den weekend, barnet skal spille fodboldkamp. Her stilles barnet og den unge i et umuligt dilemma, da barnet eller den unge jo typisk gerne vil begge dele.

Børns klagemuligheder: Barnet har her ingen klagemuligheder.

7. Sundhedsområdet

7.1. Børn som patienter

Ved lov nr. 482 af 1. juli 1998 blev lov om patienters retsstilling vedtaget. §8 i denne omhandler mindreårige og siger i stk.1 at en patient, der er fyldt 15 år, selv kan give informeret samtykke til behandling. Forældremyndighedens indehaver skal tillige have information, jf. §7, og inddrages i den mindreåriges stillingtagen. Dette modificeres i stk.2, hvorefter forældremyndighedsindehaveren kan give det informerede samtykke, såfremt den unge over 15 år ikke selv er i stand til at forstå konsekvenserne af sin stillingtagen.

I loven er der, udover generelle forhold vedr. patienters retsstilling, taget stilling til en række specielle tilfælde, f.eks. sultestrejke, livstestamenter, retten til at afvise at modtage blod og behandling af uafvendeligt døende. Af disse er det kun reglen om livstestamenter i §17, der har en aldersgrænse på 18 år, de tre øvrige har 15 år som grænsen for selvbestemmelse. Ligeledes er det udtrykkeligt bestemt i §8, stk.3, at en patient der er fyldt 15 år, har adgang til aktindsigt i sine egne

journaler og kan give samtykke til videregivelse af helbredsoplysninger m.v. Dette er altså en ret for den unge der er fyldt 15 år - og forældremyndighedsindehaveren kan ikke modsætte sig dette.

Børns klagemuligheder: Klageadgangen er beskrevet i §33, hvorefter klager over forhold omfattet af lov om patienters retsstilling kan indbringes for Sundhedsvæsenets Patientklagenævn, medmindre særlig klageadgang er foreskrevet i lovgivningen. Afgørelsen truffet af Patientklagenævnet kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed.

Mindreårige er ikke udtrykkeligt nævnt i §33, men det må antages⁶⁸, at de unge der er fyldt 15 år, i det omfang de er tillagt selvbestemmelsesret ifølge loven, også er klageberettiget med hensyn til den behandling, de får. Børn under 15 år har ingen formelle rettigheder på dette område.

7.2. Abortlovgivning

Ifølge lov om svangerskabsafbrydelses §1 har en kvinde som udgangspunkt ret til at få sit svangerskab afbrudt, hvis indgrebet foretages inden udløbet af 12. svangerskabsuge. Er kvinden under 18 år, og har hun ikke indgået ægteskab, skal forældremyndighedsindehaveren samtykke i anmodningen om abort, jf. §6, stk.1. Samrådet⁶⁹ kan dels tillade, at et samtykke ikke skal indhentes, jf. §6, stk.2, dels tillade abort, selvom forældremyndighedsindehaveren nægter at give samtykke, jf. stk.3.

Børns klagemuligheder: Samrådets afgørelse kan af kvinden indbringes for ankenævnet⁷⁰. Når det drejer sig om §6, stk.2, har den unge kvinde under 18 år selvstændig ret til at indbringe en klage for ankenævnet. Når det drejer sig om §6, stk.3, kan afgørelsen indbringes for ankenævnet af både kvinden og forældremyndighedsindehaveren.

8. Adoption

Reglerne for adoption følger af adoptionsloven⁷¹, hvoraf det fremgår, at børn der er fyldt 12 år, skal samtykke i en adoptionsbevilling, medmindre det skønnes at være til skade for barnet, jf. §6, stk.1. Samtykket skal gives ved personligt fremmøde for Statsamtet, jf. stk.2. Er barnet under 12 år, skal der foreligge oplysning om dets holdning til adoptionen, i det omfang barnets modenhed og sagens omstændigheder tilsiger det, jf. stk.3. Ved afgørelsen skal der tages videst muligt hensyn til barnets holdning.

Hvis adoptivbarnet er under 18 år, kan adoptivforholdet ophæves, hvis der er enighed om det, og det er bedst for barnet, jf. §18, stk.1 og 2. Dog skal der foreligge samtykke fra barnet, hvis barnet er fyldt 12 år, jf. stk.3, eller oplysning om barnets holdning, hvis barnet er under 12 år, jf. stk.4.

⁶⁸ Se også FN's Konvention om Barnets Rettigheder. Danmarks tredje rapport til FN's Børnekomité om de foranstaltninger der er truffet for at virkeliggøre de rettigheder, der er anerkendt i FN Konventionen af 20. november 1989 om barnets rettigheder, side 19.

⁶⁹ Jf. § 4 stk. 1 opretter Justitsministeren for hver amtskommune (særlige regler for København, Frederiksberg og Bornholm) et eller flere samråd, der afgør sager efter § 3, § 5 stk. 2, § 6 stk. 2 og 3 og § 7. Et samråd består af en medarbejder ved amtskommunen (kommunen) med juridisk eller social uddannelse samt to læger.

⁷⁰ Jf. § 4 stk. 2 kan samrådets afgørelse indbringes for et ankenævn, der tillige fører tilsyn med samrådenes virksomhed. Ankenævnet, der oprettes af justitsministeren, består af en formand og et antal andre medlemmer.

⁷¹ Lovbekendtgørelse nr. 1040 af 16/12/1999 med senere ændringer.

Børns klagemuligheder: Børn der er fyldt 12 år, har således medbestemmelse og børn under 12 år retten til at blive hørt, hvorefter det må antages, at i al fald børn der er fyldt 12 år, kan klage over en afgørelse de ikke er enig i.

9. Religion

Det følger af lov om medlemskab af folkekirken, kirkelig betjening og sognebåndsløsning⁷² at personer, der døbes i enten folkekirken, et andet evangelisk-luthersk trossamfund i Danmark, et evangelisk-luthersk trossamfund i udlandet eller er døbt med den kristne dåb, bliver medlem af folkekirken, jf. § 1. Ligeledes kan et medlem af folkekirken bringe sit medlemskab til ophør ved skriftlig meddelelse, jf. §2.

Af §3 følger det, at for ugifte personer under 18 år træffer forældremyndighedsindehaveren bestemmelse efter §1, stk.2-4 og §2, dog skal den unge der er fyldt 15 år give sit samtykke. De samme regler gælder for sognebåndsløsning, jf. §12.

Børns klagemuligheder: Børn der er fyldt 15 år har således medbestemmelse. Børn under 15 år har ingen rettigheder. Det må antages at børn der er fyldt 15 år, således kan klage over en indmeldelse eller udmeldelse, der sker mod deres vilje.

10. Den kommunale planlægning

Der er ingen generelle bestemmelser, der fastsætter, at børn og unge skal inddrages i de kommunale beslutningsprocesser, i fordelingen af ressourcerne mellem de forskellige forvaltninger eller i beslutninger om lokalplaner, trafikplanlægning, institutions- og skoleudvikling eller etablering af kultur- og fritidstilbud. En del kommuner har dog iværksat forskellige initiativer, for at inddrage børn og unge i de demokratiske processer. Eksempler herpå er etableringen af kommunale børne- og ungdomsråd, inddragelse af børn og unge i processen med udarbejdelse af en børne- og ungepolitik, høringer af børn eller prøv-selv ordninger, hvor grupper af børn får økonomiske midler til at føre projekter ud i livet med.

10.1. Lokalplaner

Efter regionalplanmyndighedernes henholdsvis kommunalbestyrelsens vedtagelse skal et planforslag offentliggøres med tilhørende redegørelse, jf. planlovens §24, stk.3⁷³. Fristen for fremsættelse af indsigelser skal være på mindst 8 uger, jf. stk.3, og skal oplyses ved offentliggørelsen, jf. stk.1. Som nævnt ovenfor, findes der ingen overordnede bestemmelser om, at børn og unge, der berøres af et planforslag, skal høres og kan komme med indsigelser mod vedtagelsen af forslaget.

Børns klagemuligheder: Lokalt findes der, som nævnt, eksempler på at børn og unge inddrages i det lokale demokrati, men der er ingen formelle klagemuligheder, hvis en ny lokalplan f.eks. sløjfer en legeplads/skateboard bane eller. lign. til fordel for en motorvej eller et nybyggeri.

⁷² Lov nr. 352 af 06/06/1991.

⁷³ Lovbekendtgørelse nr. 763 af 11/09/2002 om planlægning.

10.2. Andet

Også indenfor institutions- og skoleudviklingen og ved etablering af kultur- og fritidstilbud er det relevant med inddragelse af børn i beslutningsprocessen. Men heller ikke her eksisterer der formelle eller overordnede regler for inddragelse af de børn og unge, der skal bruge de nævnte tilbud.

11. Etniske unge

Af lov om etnisk ligebehandling⁷⁴ §1 følger, at det er lovens formål at fremme ligebehandling af *alle* uanset race eller etnisk oprindelse. Af §2 følger, at forbuddet mod forskelsbehandling gælder al offentlig og privat virksomhed. Selve forbuddet mod forskelsbehandling følger af §3, stk. 1, hvorefter ingen må udsætte en *anden person* for direkte eller indirekte forskelsbehandling. Direkte forskelsbehandling er defineret i stk.2 og indirekte i stk.3. Af §8 følger, at der også er forbud mod repressalier.

Ifølge §10, stk.1 kan ofre for direkte såvel som indirekte forskelsbehandling klage til Institut for Menneskerettigheder, der jf. stk.2 kan give udtryk for sin opfattelse af, om der er sket en overtrædelse af forbuddet i §3 og i §8. Finder instituttet, at der er sket en overtrædelse, kan instituttet henstille, at der meddeles fri proces, til klagere der opfylder betingelserne i retsplejelovens §330, stk.1, nr. 2.

Børns klagemuligheder: Ovennævnte ret tilkommer enhver fysisk person, men det er endnu uafklaret om dette også dækker børn og unge, således at børn og unge her har en selvstændig klagekompetence, eller om forældremyndighedsindehaverens ret til at udøve partsbeføjelser på barnets vegne, gør denne klagemulighed mere formel end reel.⁷⁵

⁷⁴ Lov nr. 374 af 28/05/2003.

⁷⁵ I "Danmarks tredje rapport til FN's Børnekomité om de foranstaltninger, der er truffet for at virkeliggøre de rettigheder, der er anerkendt i FN-konventionen af 20. november 1989 om Barnets Rettigheder, hvorfor børn og unge har samme rettigheder som voksne" forudsættes det, at klageadgangen gælder også for børn og unge, men der er altså ikke tale om en eksplicit eller formel ret for børn eller unge til at klage til Institut for Menneskerettigheder.

Bilag 3: Oversigt over organisationer, der er taget henvendelse til i forbindelse med afdækning af børns kendskab til deres klagemuligheder.

Organisationer, hvor børn og unge forventes at være aktive:

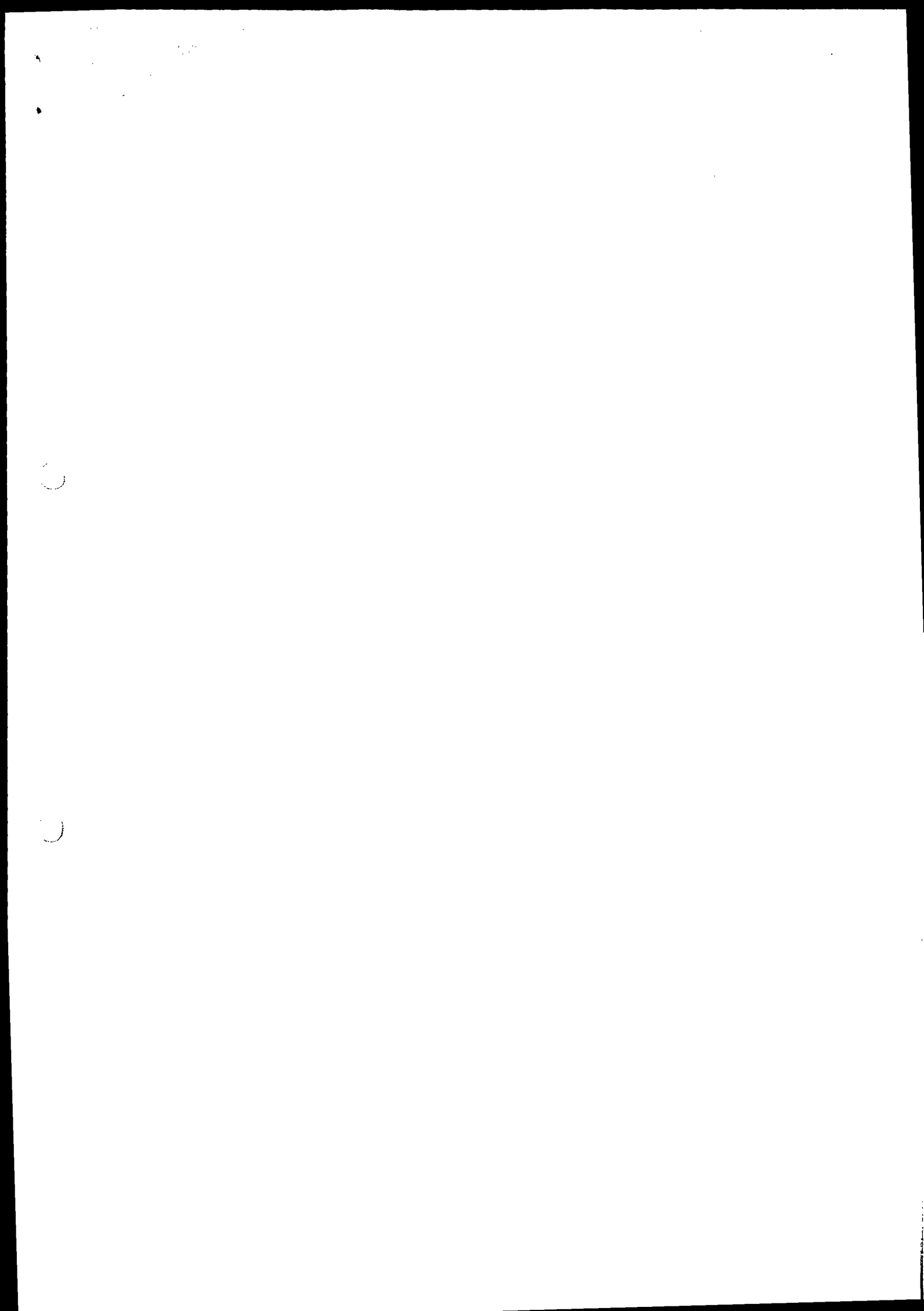
- Folkeskoleelevernes Landsorganisation
- Erhvervsskolernes Elevorganisation
- Danske Gymnasieelevers Sammenslutning
- Danmarks Elevorganisation
- Gymnasieelevernes Landsorganisation
- De Samvirkende Invalideorganisationers Ungdom
- TABUKA
- Baglandet i Århus
- Baglandet i København
- Ungdomsringen

Organisationer, der angiver at varetage børns og unges interesser

- Skole og Samfund
- Landsorganisationen Børns Vilkår
- Børnesagens Fællesråd
- Ungdommens Vel
- Red Barnet
- UNICEF Danmark
- Landsforeningen Barnets ret
- Børnerådet

Ankeinstanser/institutioner

- Civilretsdirektoratet
- Undervisningsministeriet
- Det Sociale Nævn i Nordjyllands Amt
- Det Sociale Nævn i Århus Amt
- Det Sociale Nævn i Fyns Amt
- Det Sociale Nævn i Københavns Amt
- Det Sociale Nævn i Københavns og Frederiksberg Kommuner
- Den Sociale Ankestyrelse
- Folketingets Ombudsmand

Retsudvalget (2. samling)
B 62 - Svar på Spørgsmål 1
Offentligt

Departementet

Folketingets Retsudvalg

MODTAGET

15 JUNI 2005

Den Centrale Indlevering

ORIGINAL

6

Dato: 15 JUNI 2005

j.nr. 300-28
lide

Under henvisning til Folketingets Retsudvalgs brev af 26. maj 2005 vedr. B 62 følger hermed – i 5 eksemplarer – familie- og forbrugerministerens svar på spørgsmål nr. 1.

Spørgsmål nr. 1:

"Ministeren bedes tilsende udvalget en oversigt over de områder, hvor børn har henholdsvis klageret/partsbeføjelser og ret til at blive hørt. Aldersgrænser bedes angivet."

Svar:

Da spørgsmålet rækker udover Familie- og Forbrugerministeriets område er der til brug for besvarelsen indhentet bidrag fra: Undervisningsministeriet, Indenrigs- og Sundhedsministeriet, Socialministeriet og Kirkeministeriet.

Indledningsvis skal det oplyses, at efter de almindelige forvaltningsretlige regler anses børn og unge formelt som parter i sager, der berører dem personligt og individuelt. Partsbeføjelserne udøves, jf. lov om forældremyndighed og samvær, reelt af forældremyndighedsindehaveren.

Selv om der i lovgivningen ikke er specifikke regler om, at børn skal høres eller kan klage, betyder det ikke nødvendigvis, at børn ikke bliver inddraget og hørt i sager, der vedrører børn. Til illustration af dette vedlægges Undervisningsministeriets bidrag af 8. juni 2005.

I forskellige lovgivninger er der tillagt børn fra en vis alder rettigheder i form af at kunne klage, give samtykke eller høres. De mest relevante områder redegøres der for i det efterfølgende.

Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender:

Lov om forældremyndighed og samvær

Efter § 29 i lov om forældremyndighed og samvær skal der – når et barn er fyldt 12 år – finde en samtale sted med barnet, før der træffes afgørelse i en sag om forældremyndighed eller

samvær. Samtalen kan dog undlades, hvis den må antages at være til skade for barnet, eller hvis samtalen er uden betydning for sagens afgørelse. Er barnet under 12 år, skal der afholdes en sådan samtale, hvis barnets modenhed og sagens omstændigheder tilsiger det.

Det bemærkes, at familie- og forbrugerministeren har nedsat et udvalg om forældremyndighed og samvær, der bl.a. skal overveje, om der er grundlag for at tillægge større børn en mere selvstændig rolle end i dag, f.eks. i relation til partsstatus, klageadgang og mulighed for selv at rette henvendelse til myndighederne.

Lov om adoption

Af lovens § 6, stk. 1, fremgår det, at hvis den, der ønskes adopteret, er over 12 år, bør bevilning ikke udstedes uden den pågældendes samtykke.

Af § 6, stk. 3, fremgår det, at hvis barnet er under 12 år, skal der foreligge oplysning om dets holdning til den påtænkte adoption i det omfang, barnets modenhed og sagens omstændigheder tilsiger det. Ved en afgørelse, hvor barnet er under 12 år, og der er indhentet oplysninger om barnets holdning til adoptionen, skal afgørelsen i videst muligt omfang tage hensyn hertil.

Lov om personnavne

Efter lovens § 14 kræver en navneændring for et barn over 12 år samtykke fra barnet, medmindre særlige grunde taler for en navneændring, uanset at samtykke ikke er givet, jf. § 14, stk. 1 og 3. Ved navneændringer for børn under 12 år skal der foreligge oplysning om barnets holdning til den påtænkte navneændring i det omfang barnets modenhed og sagens omstændigheder tilsiger det, jf. § 14, stk. 2. Dette foreslås ikke ændret i lovforslaget om en ny navnelov (L27).

Lov om ægteskabs indgåelse og opløsning

Barnet kan udøve sine partsbeføjelser og handle på egen hånd i forbindelse med ansøgning om tilladelse til indgåelse af ægteskab uden forældresamtykke samt om dispensation fra alderskravet på 18 år for indgåelse af ægteskab efter lovens § 1,3 og 4. Barnet vil tillige kunne påklage et evt. afslag.

Børnelov

Sager om faderskab kan genoptages efter reglerne i børnelovens kapitel 4. Det fremgår heraf, at børn i sådanne genoptagelsessager, hvis de er under 18 år skal være repræsenteret af en værge, som på barnets vegne udøver barnets partsbeføjelser. Værgen vil i disse sager have alle de almindelige partsbeføjelser, såsom hørings- og klageret.

Lov om international fuldbyrdelse af forældremyndighedsafgørelser m.v. (børnebortførelsesloven)

Loven gælder for børn under 16 år. Efter lovens § 16 skal der inden der træffes afgørelse om tilbagegivelse efter Haagerkonventionen eller fuldbyrdelse af en forældremyndighedsafgørelse

se efter Europarådskonventionen finde en samtale sted med barnet, hvis det har nået en sådan alder og modenhed, at der bør tages hensyn til dets mening. I fortsættelse heraf følger det af lovens § 11, nr. 3, at en tilbagegivelse efter Haagerkonventionen kan nægtes, hvis barnet selv modsætter sig tilbagegivelsen, og barnet har nået en sådan alder og modenhed, at der bør tages hensyn til dets mening, ligesom det fremgår af § 6, at afgørelse om forældremyndighed ikke kan anerkendes eller fuldbydes, såfremt afgørelsen på grund af ændrede forhold åbenbart ikke længere er forenelig med, hvad der er bedst for barnet.

Socialministeriet:

Lov om social service.

I *lov om social service* er børn over 15 år tillagt en række rettigheder. Således har det hidtil været fastsat i reglerne om særlig støtte til børn og unge, at aldersgrænsen for at klage over kommunens afgørelser i børnesager er 15 år.

Efter servicelovens § 122, stk. 1, kan unge over 15 år klage over behandling og samvær med personer i netværket.

Afgørelser truffet af Børn og Ungeudvalget kan ligeledes af unge over 15 år påklages til Den Sociale Ankestyrelse, jf. § 123, stk. 2, og efterfølgende til domstolene, jf. § 125, stk. 3.

Efter § 60, stk. 3, skal unge over 15 år have tilbudt advokatbistand i forbindelse med klagesager, hvor de er klageberettigede.

Unge over 15 år skal som udgangspunkt give *samtykke* ved iværksættelse af en undersøgelse efter lov om social service § 38, stk. 1, samt ved beslutning om anbringelse uden for hjemmet efter § 40 stk. 2, nr. 11. Unge over 15 år skal ligeledes give samtykke til formålet med anbringelsen, jf. § 54 og ændring af anbringelsessted, jf. § 55 stk. 2.

Der er i serviceloven en pligt for kommunerne til inden, der træffes afgørelser om særlig støtte efter lovens *kapitel 8*, at *høre* alle børn og unge uanset alder, således at deres synspunkter inddrages og tillægges passende vægt i overensstemmelse med alder og modenhed. Dvs. at kommunen skal sørge for, at der gennemføres en samtale med barnet eller den unge, inden der træffes afgørelser om forebyggende foranstaltninger, om anbringelser eller om hjemgivelser.

Efter § 47 har de sociale nævn og Ankestyrelsen en egen drift kompetence, såfremt en kommune ikke foretager de fornødne undersøgelser eller hvis der ikke iværksættes de fornødne foranstaltninger.

Med lovændringer i forbindelse med *anbringelsesreformen*, der træder i kraft den 1. januar 2006,

- får børn ned til 12 år mulighed for at klage over valg og ændring af anbringelsessted, herunder typen af sted, jf. § 122, stk. 1,
- de sociale nævn og Ankestyrelsens egen drift kompetence udvides til tilfælde, hvor den lovpligtige høring af et barn eller én ung ikke er gennemført, der ikke er lavet en handleplan eller hvor den ikke revideres,

- styrkes børn og unges mulighed for at blive hørt. .

Undervisningsministeriet:

Der er generelt ikke i klageregler på Undervisningsministeriets område særlige aldersgrænser for adgangen til at klage, og der er ikke i ministeriets lovgivning generelt fastsat særlige bestemmelser om høring af børn.

Undervisningsministeriet har i *vedlagte* brev af 8. juni 2005 redegjort for de specielle regler, der er på ministeriets område, der giver børn og unge en særlig ret til at blive inddraget i beslutninger mv.

Indenrigs- og Sundhedsministeriet:

Lov om patienters retsstilling

Efter lovens § 8, stk. 1, kan en patient, der er fyldt 15 år, selv give informeret *samtykke* til behandling. Forældremyndighedens indehaver skal tillige have information og inddrages i den mindreåriges stillingtagen.

Ligeledes er der selvbestemmelsesret for patienter, der er fyldt 15 år, jf. § 13, for så vidt angår

- sultestrejke, jf. § 14,
- afvisning af at modtage blod, jf. § 15,
- uafvendeligt døendes ret til afvisning af behandling, jf. § 16.

En patient, der er fyldt 15 år, er efter § 8, stk. 3, berettiget til aktindsigt og kan give samtykke til videregivelse af helbredsoplysninger mv. efter lovens bestemmelser.

For så vidt angår *klageadgang* er mindreårige ikke udtrykkeligt nævnt i § 33, men det må antages, at de unge der er fyldt 15 år, i det omfang de er tillagt selvbestemmelsesret ifølge loven, også er klageberettiget med hensyn til den behandling, de får. – Det er ministeriets opfattelse, at det i loven klart er forudsat, at de pågældende unge er klageberettiget.

Lov om svangerskabsafbrydelse og fosterreduktion

Kvinder under 18 år kan, når omstændighederne taler derfor, få Samrådets tilladelse til svangerskabsafbrydelse eller fosterreduktion, og kvinden kan indbringe Samrådets afgørelse for ankenævnet

- efter § 6, stk. 2, uden indhentelse af forældremyndighedens samtykke,
- efter § 6, stk. 3, selv om forældremyndighedens indehaver nægter samtykke.

Kirkeministeriet:

Lov om medlemskab af folkekirken, kirkelig betjening og sognebåndsløsning

Efter lovens § 3, skal personer, der er fyldt 15 år give samtykke til at blive medlem af folkekirken hvis de er døbt i et andet evangelisk-luthersk trossamfund her i landet, er døbt i et

evangelisk-luthersk trossamfund i udlandet, eller hvis de er døbt med den kristne dåb i andre tilfælde.

Personer, der er fyldt 15 år, skal give samtykke til at medlemskab af folkekirken kan bringes til ophør, eller hvis forældremyndighedsindehaverne beslutter, at barnet skal slutte sig til et andet trossamfund eller på anden måde, f. eks. ved at lade sig gendøbe, stiller sig udenfor folkekirken.

Efter lovens § 12 skal personer, der er fyldt 15 år, give samtykke til, at der sker sognebåndsløsning til en præst for en anden menighed end den, hvortil medlemmet hører eller til ophør af sognebåndsløsning.

Lov om begravelse og ligbrænding,

Efter lovens § 8 skal ønsker, som afdøde har fremsat efter sit fyldte 15. år, efterkommes, når det skal besluttes om, liget skal begraves eller brændes. Det samme gælder, når det skal afgøres om begravelseshandlingen skal være kirkelig eller borgerlig.

Lars Barfoed

Kirsten a Røgvj

Departementet

Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender
Att. Lisbeth Denkov

lide@minff.dk

Frederiksholms Kanal 21
1220 København K
Tlf 3392 5000
Fax 3392 5547
www.uvm.dk

Vedr. anmodning om bidrag til spørgsmål 1 til B 62 om en styrkelse af børns retsstilling

8. juni 2005
J.nr. 2005-1130-
14662.a

Ved brev af 31. maj 2005 har Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender bedt Undervisningsministeriet om bidrag til besvarelsen af ovenfor nævnte spørgsmål om "en oversigt over de områder, hvor børn har henholdsvis klageret/partsbeføjelser og ret til at blive hørt. Aldersgrænserne bedes angivet".

Undervisningsministeriet kan på den baggrund oplyse:

Der er generelt ikke i klage regler på Undervisningsministeriets område særlige aldersgrænser for adgangen til at klage, og der er ikke i ministeriets lovgivning generelt fastsat særlige bestemmelser om høring af børn.

Nedenfor nævnes de specielle regler, der på Undervisningsministeriets område giver børn og unge en særlig ret til at blive inddraget i beslutninger mv.

Folkeskoleområdet

Folkeskoleloven bygger på forudsætningen i lov om forældremyndighed og samvær om, at forældrene varetager barnets interesser, og er der tegn på, at barnet ikke trives, forudsættes skolen at inddrage forældrene i løsning af problemerne som led i skole-hjemsamarbejdet. Initiativer i skole-hjemsamarbejdet kan komme både fra forældrene og skolen – og også på baggrund af barnets udsagn.

Det fremgår af folkeskolelovens § 1, stk. 3, 2. og 3. pkt., at "Skolen forbereder eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens undervisning og hele dagligliv må derfor bygge på åndsfrihed, ligestilling og demokrati."

Det fremgår i øvrigt af folkeskoleloven, at undervisningens nærmere tilrettelæggelse og gennemførelse sker i samarbejde mellem lærer og elev, jf. § 18, stk. 4. Afgørelse om indstilling til folkeskolens afgangsprøver træffes af eleven efter samråd med forældrene og skolen, jf. § 14, stk. 6.

Der er på hver folkeskole et elevråd, der varetager elevernes fælles interesser på skolen gennem samarbejde med ledelse, lærere og øvrige personalegruppe, jf. nærmere bekendtgørelse nr. 26 af 15. januar 2000 om elevråd i folkeskolen og i ungdomsskolen.

I skolebestyrelsen er der to repræsentanter for eleverne valgt af og blandt eleverne. Kommunalbestyrelsen kan dog ved skoler, der kun har til og med 5. klassetrin, efter anmodning fra skolebestyrelsen fravige bestemmelsen om elevrepræsentation i skolebestyrelsen. Elevrepræsentanterne må ikke overvære den del af drøftelserne, der angår sager vedrørende enkelte elever eller lærere (folkeskolelovens § 42, stk. 1, nr. 3, stk. 2 og stk. 7).

Der er i bekendtgørelse nr. 27 af 12. januar 1995 om foranstaltninger til fremme af god orden i folkeskolen regler om foranstaltninger, der kan iværksættes over for elever, der overtræder skolens ordensregler. Der er i tilknytning hertil en række procedureregler, der skal følges ved sanktionsiværksættelse, og som ved visse sanktioner kræver inddragelse af eleven. Der er ikke fastsat særlige aldersgrænser i bekendtgørelsen.

- Ved overflytning til en klasse på tilsvarende klassetrin på en anden skole i kommunen. Beslutning om overflytning træffes af kommunalbestyrelsen efter indstilling fra skolelederen, men hvis eleven og forældrene kan tilslutte sig, kan overflytningen iværksættes uden inddragelse af kommunalbestyrelsen (bekendtgørelsens § 6, stk. 4 og 5).
- Ved udskrivning af elever i 10. klasse træffes beslutningen af kommunalbestyrelsen efter indstilling fra skolelederen. Før indstillingen afgives, skal eleven have haft lejlighed til at udtale sig, og hvis eleven er undergivet forældremyndighed tillige forældrene. Hvis eleven kan tilslutte sig udskrivningen – for elever, der er undergivet forældremyndighed efter samråd med forældrene – er kommunalbestyrelsens godkendelse dog ikke påkrævet (bekendtgørelsens § 7).

Der kan i øvrigt henvises til vejledning nr. 14 af 12. januar 1995 om foranstaltninger til fremme af god orden i folkeskolen.

I bekendtgørelse nr. 809 af 16. juli 2004 om procedureregler ved en elevs fritagelse for kristendomskundskab i folkeskolen er det fastsat, at fritagelse, hvis barnet er fyldt 15 år, kun kan ske med barnets samtykke.

I bekendtgørelse nr. 896 af 22. september 2000 om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand er fastsat nærmere regler om specialundervisning, hvorefter eleven selv forudsættes inddraget i beslutningsprocessen vedrørende specialundervisning.

- Hvis skolen vil indstille til en pædagogisk-psykologisk vurdering, afgives sådan indstilling efter samråd med forældrene og eleven. Det er fastsat, at modsætter forældrene sig, at der foretages en pædagogisk-psykologisk vurdering, kan der kun afgives indstilling herom, hvis skolens leder anser det for absolut påkrævet, at der foretages en vurdering af elevens behov for specialundervisning (bekendtgørelsens § 3, stk. 4).
- Eleven kan anmode om en pædagogisk-psykologisk vurdering (bekendtgørelsens § 3, stk. 3).
- Hvis den pædagogisk-psykologisk vurdering resulterer i en anbefaling om specialundervisning eller anden specialpædagogisk bistand, skal forslag herom afgives efter samråd med forældrene og eleven. Kan der ikke opnås enighed med forældrene, skal den pædagogisk-psykologiske udtalelse redegøre herfor samt for, hvorvidt den foreslåede specialundervisning eller anden specialpædagogiske bistand vurderes at være absolut påkrævet (bekendtgørelsens § 3, stk. 8).
- Hvis der henvises til en anden skole end distriktsskolen, skal forældrenes og elevens ønske med hensyn til den skolemæssige placering så vidt muligt følges (bekendtgørelsens § 3, stk. 10).
- Hvis en elev skal henvises til vidtgående specialundervisning (dvs. amtskommunalt regi), skal henvisning være ledsaget af en indstilling om, hvilke foranstaltning kommunen efter samråd med eleven, forældrene og eventuelle særlige sagkyndige finder fornødne (bekendtgørelsens § 5, stk. 1).
- Ved vidtgående specialundervisning skal forældrenes og elevens ønske med hensyn til den skolemæssige placering så vidt muligt følges. Henvisning til undervisning i kostskoleform forudsætter samtykke fra forældrene og eleven, medmindre der er tale om henvisning til et dagbehandlingstilbud efter anbringelsessted (bekendtgørelsens § 5, stk. 5).
- Karaktergivning kan efter aftale med eleven og forældrene i et eller flere fag erstattes af en skriftlig udtalelse om elevens standpunkt (bekendtgørelsens § 12).

Ungdomsskoleområdet

Der er på hver ungdomsskole et elevråd, der varetager elevernes fælles interesser på skolen gennem samarbejde med ledelse, lærere og øvrige personalegrupper, jf. nærmere bekendtgørelse nr. 26 af 15. januar 2000 om elevråd i folkeskolen og i ungdomsskolen. I ungdomsskolebestyrelsen er der repræsentanter for eleverne ved ungdomsskolen.

Disse bestemmelser sikrer eleverne ret til at blive hørt via deltagelse i ungdomsskolebestyrelse og elevråd. Derudover er det fastsat i ungdomsskolelovens § 9, at klager over afgørelser, der er truffet af en ungdomsskolebestyrelse, kan indbringes for kommunalbestyrelsen af de personer, organisationer eller myndigheder, som afgørelsen angår.

De gymnasiale ungdomsuddannelser

De gymnasiale ungdomsuddannelser reguleres pr. 1. august 2005 af følgende love:

- Lov nr. 95 af 18. februar 2004 om uddannelsen til studentereksamen (stx) (gymnasieloven).
- Lov nr. 96 af 18. februar 2004 om uddannelserne til højere handelseksamen (hhx) og højere teknisk eksamen (htx).
- Lov nr. 97 af 18. februar 2004 om uddannelsen til højere forberedelseksamen (hf-loven).

Det er fastsat i klagerreglerne, at en elev eller kursist kan klage til undervisningsministeren over afgørelser i pædagogiske anliggender.

Det er desuden i lovenes formålsbestemmelser (§ 2, stk. 5) bl.a. fastsat, at "Uddannelsen og skolekulturen som helhed skal forberede eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Undervisningen og hele skolens dagligliv må derfor bygge på åndsfrihed, ligeværd og demokrati. Eleverne skal derigennem opnå forudsætninger for aktiv medvirken i et demokratisk samfund og forståelse for mulighederne for individuelt og i fællesskab at bidrage til udvikling og forandring samt forståelse af såvel det nære som det europæiske og globale perspektiv."

Eventuelle spørgsmål til ovenstående bedes rettes til: Henrik Thode, Undervisningsministeriet, mail: henrik.thode@uvm.dk, direkte telefon 3392 3890.

Med venlig hilsen

Arne Eggert
Ministersekretær
Direkte tlf. 3392 5003
E-mail: Arne.Eggert@uvm.dk